

Íslensk málnefnd

Ályktun um stöðu íslenskrar tungu 2009

11. nóvember 2009

Hinn 12. mars 2009 var þingsályktun um íslenska málstefnu samþykkt á Alþingi. Hún hljóðar svo (pskj. 699 á 136. löggjafarþingi 2008–2009):

Alþingi ályktar að samþykkja tillögur Íslenskrar málnefndar að íslenskri málstefnu sem opinbera stefnu í málefnum íslenskrar tungu. Alþingi lýsir yfir stuðningi við það meginmarkmið tillagna Íslenskrar málnefndar að íslenska verði notuð á öllum sviðum íslensks samfélags.

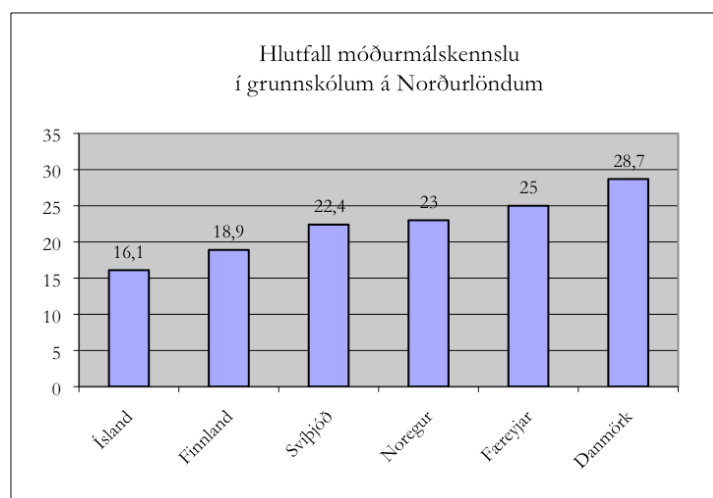
Samþykkt þessi er tímamótaviðburður því að með henni birtist opinber íslensk málstefna í fyrsta skipti. Íslensk málnefnd afhenti menntamálaráðherra tillögur sínar að íslenskri málstefnu á degi íslenskrar tungu 2008 í ritinu *Íslenska til alls*. Nefndin fagnar því að tillögurnar skyldu fá þessar skjótu og jákvæðu undirtektir á Alþingi. Í *Íslensku til alls* kemur fram talsverð gagnrýni á hve lítil þáttur íslensku er í grunnskóla og framhaldsskóla. Einnig er hlutur íslenskukennslu í kennaranámi talinn rýr. Við samningu tillagnanna var lögð rík áhersla á íslenskukennslu í skólum og ákvað stjórn málnefndarinnar að taka málið rækilega fyrir á málræktarþingi 2009.

Í mennta- og menningarmálaráðuneyti er unnið að því að semja námskrá sem á að vera almenn stefnuyfirlýsing um leikskóla, grunnskóla og framhaldsskóla. Þegar því verki er lokið má búast við því að viðmiðunarstundaskrá verði endurskoðuð. Greinabundin skipting kennslu er einkum í grunnskóla og framhaldsskóla en eigi að síður gegnir íslenska veigamiklu hlutverki í leikskóla þegar börn eru á viðkvæmu máltökuskeiði. Mennta- og menningarmálaráðuneytið þarf að sjá til þess að við alla slíka stefnumótun verði höfð hliðsjón af málstefnunni.

Leikskólar gegna mjög mikilvægu hlutverki í máltöku barna og miklu skiptir að þar fari fram kerfisbundin málörvun. Í *Lögum um leikskóla* (nr. 90/2008, 2. gr.) segir að eitt meginmarkmiða uppeldis og kennslu í leikskóla sé „að veita skipulega málörvun og stuðla að eðlilegri færni í íslensku“. Afar mikilvægt er að hafa þetta markmið í huga þegar aðal-

námskrá leikskóla verður endurskoðuð. Íslenska er ekki námsgrein í leikskóla í sama skilningi og íslenska í grunnskóla eða framhaldsskóla. Því er nokkur hætta á að hún geti orðið út undan. Við þessar aðstæður reynir mjög á starfsfólk leikskólans að skipuleggja starfið með því móti að máltaka, málörvun og færni í íslensku verði eðlilegur hluti af námi barna.

Í íslenskum grunnskólum er minni tíma varið til móðurmálskennslu en í grunnskólum annars staðar á Norðurlöndum, eins og fram kemur á myndinni hér á eftir (sjá *Víðmiðunarstundaskrár ...*). Í þeim öllum fór af stað sérstakt átak í kjölfar Pisa-rannsóknna á þessum áratug. Því er ekki að heilsa hér á landi í jafn ríkum mæli. Í grunnskóla er lagður grunnur að öllu námi nemenda á lífsleiðinni og gott vald á íslensku er undirstaða alls frekara náms í framhaldsskóla og háskóla. Vanti undirstöðuna er hætt við að nemendur missi tókin á námsefninu í öllum greinum, geti ekki tileinkað sér kennsluefni og hverfi frá námi. Því er afar brýnt að vanda til íslenskukennslu og námsefnis í greininni.

Íslenska í framhaldsskólum hefur löngum verið mikilvægur þáttur náms. Í *Lögum um framhaldsskóla* (nr. 92/2008) virðist gæta undansláttar um nám í íslensku. Ekkert er þar talað um almennan kjarna þar sem íslenska er skylda. Þó segir (í 18. gr.) um námsbraut til stúdentsprófs að hún skuli „innihalda að lágmarki 45 námseiningar sem skiptast milli náms í kjarnagreinum framhaldsskóla, þ.e. íslensku, stærðfræði og ensku“. Í lögnum er ekki gerð krafa um nám í íslensku til annarra lokaprófa úr framhaldsskóla en stúdentsprófs. Hugmyndir hafa verið ræddar um að fækka einingum í íslensku til stúdentsprófs en það yrði að teljast afar misráðið og sjá þarf til þess að það verði alls ekki samþykkt.

Undanfarin ár hefur dregið mjög úr íslenskukennslu í kennaranámi við Menntavísindasvið Háskóla Íslands (áður Kennaraháskóla Íslands). Nú er svo komið að kennsla í íslensku er ekki lengur hluti af skyldunámi kennaraefna. Kennaranemar geta því öðlast kennarapróf frá Menntavísindasviði Háskóla Íslands án þess að hafa fengið þar eina einustu kennslustund í íslensku. Hafa ber í huga að kennaraprófið veitir lögvernduð rétt-

indi til kennslu í öllum bekkjum grunnskólans, þar með talin réttindi til sérstakrar greinakennslu íslensku í efri bekkjum í grunnskóla. Ástandið er skárri í Háskólanum á Akureyri þar sem krafist er að minnsta kosti 10 eininga (ECTS) náms í íslensku til kennaraprófs.

Samkvæmt skýrslu Norrænu ráðherranefndarinnar, *Komparatívt studium af de nordiske læreruddannelser*, kemur fram að í Noregi, Svíþjóð og Finnlandi er rík krafa um nám í móðurmáli í kennaramenntun. Í Danmörku er aftur á móti val á milli dönsku, stærðfræði og náttúrufræðigreina. Í Noregi er krafa um 30 einingar (ECTS) í norsku auk um það bil 5 eininga (ECTS) í kennslufræði greinarinnar. Í Finnlandi er svipuð krafa. Þess ber einnig að geta að víðast fást ekki full réttindi með kennaraprófi til þess að kenna móðurmál á mið- og unglingastigi grunnskóla nema kennarar hafi einnig móðurmál sem valgrein í námi sínu. Hér á landi eru engin slík ákvæði. Á Íslandi er háskólanám í íslensku því hvorki almenn skylda allra kennaraefna né sérstök krafa gerð um slíkt til verðandi greinakennara í íslensku.

Íslenska sem annað mál hefur verið meira á döfnni síðastliðinn áratug en áður. Ástæðan er fjölgun nemenda sem hafa annað móðurmál en íslensku. Íslenska skólakerfið þarf að geta þjónað nemendum sem hafa íslensku sem annað mál. Að kenna íslensku sem annað mál krefst í senn góðrar þekkingar á íslensku og sérstöðu þess að miðla þekkingu um mál við þessar aðstæður. Mikilvægt er að allir kennarar á öllum skólastigum hafi góðan grunn í íslensku því að allir geta þeir þurft að kenna nemendum sem hafa ekki íslensku að móðurmáli.

Kennslugögn í íslensku þurfa að vera vönduð, fjölbreytt og á góðu íslensku máli. Því er afar óheppilegt að fjárveitingar til námsgagnagerðar skuli hafa dregist saman. Tölvur skipa æ stærri sess í daglegu lífi Íslendinga, ekki síst nemenda, en þrátt fyrir það virðist notendaviðmót og nánast allur helsti hugbúnaður yfirleitt vera á ensku héraendis, andstætt því sem gerist í nágrennalöndunum. Endurnýjun tölvukosts í skólum hefur víða setið á hakanum og einnig þar búa nemendur við tölvuviðmót á ensku. Það hlýtur þó að teljast bæði eðlileg og sjálfsögð krafa að íslenskir nemendur hafi aðgang að tölvum á íslensku.

Framtíð íslenskrar tungu er í höndum þeirra sem hana tala. Skólakerfið er eitt öflugasta verkfærið sem við höfum til að rækta og vernda tunguna. Þetta verkfæri verðum við að nýta til fullnustu til að tryggja stöðu hennar í samfélaginu. Ef við leggjum ekki rækt við íslensku í skólakerfinu er hætt við að framtíð hennar verði ógnað.

Í ljósi þessa leggur Íslensk málnefnd til eftirfarandi markmið og aðgerðir:

- Tryggja þarf að leikskólakennarar fái haldgóða menntun í íslensku í kennaranámi sínu þannig að þeir geti uppfyllt vel hið lögboðna markmið kennslu og uppeldis í leikskólum að veita skipulega málörvun og stuðla að eðlilegri færni í íslensku.
- Auka þarf hlutfall íslenskukennslu í viðmiðunarstundaskrá fyrir grunnskóla þannig að hún verði ekki minni en móðurmálakennsla í nágrennalöndunum.

Ályktun um stöðu íslenskrar tungu 2009

- Tryggja þarf að íslenska verði námsgrein í kjarna á öllum námsbrautum framhaldsskólans.
- Háskólamenntun í íslensku verði ríkur þáttur í menntun allra kennara. Óviðunandi er að unnt sé að ljúka kennaraprófi án háskólamenntunar í íslensku.
- Enginn verði greinakennari í íslensku í grunnskóla nema hafa lagt sérstaka áherslu á íslensku í kennaranámi sínu.
- Auka þarf færni í kennslu íslensku sem annars máls með aukinni áherslu á þennan þátt í kennaranámi og einnig með framboði á símenntun fyrir starfandi kennara.
- Allt notendaviðmót í tölvum í íslenskum skólum verði á íslensku innan þriggja ára.

Heimildir

- Íslenska til alls. Tillögur íslenskrar málnefndar að íslenskeri málstefnu samþykktar á Alþingi 12. mars 2009.* 2. útgáfa. Rit 44. Mennta- og menningarmálaráðuneyti, Reykjavík, 2009. Aðgengilegt á vef Íslenskrar málnefndar, www.islenskan.is, og mennta- og menningarmálaráðuneytisins, menntamalaraduneyti.is.
- Komparativt studium af de nordiske læreruddannelser.* TemaNord 2009:505. Nordisk ministerråd, København. Aðgengilegt á vef Norrænu ráðherranefndarinnar: www.norden.org.
- Víðmiðunarstundaskrá fyrir danska grunnskóla.* <http://us.uvm.dk/folkeskolen/fagogundervisning/undervisnings.htm?menuid=100825>. (Sótt 4. október 2008.)
- Víðmiðunarstundaskrá fyrir finnska grunnskóla.* http://www.lansi-turunmaa.fi/html/dynasty/sv_SE/kokous/KOKOUS-2227-11-Liite-1.PDF. (Sótt 26. október 2009.)
- Víðmiðunarstundaskrá fyrir færeyska grunnskóla.* <http://www.mmr.fo/>. (Sótt 1. nóvember 2009.) Einnig munnleg heimild, Menntamálaráð Færeyja.
- Víðmiðunarstundaskrá fyrir íslenska grunnskóla.* http://bella.mrn.stjr.is/utgafur/agalmennurhluti_2006.pdf. (Sótt 6. október 2008.)
- Víðmiðunarstundaskrá fyrir norska grunnskóla.* <http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Brev/brev%20til%20kommuner%20om%20fag-%20og%20timefordeling%20i%20Kunnskapsloftet.pdf>. (Sótt 4. október 2008.)
- Víðmiðunarstundaskrá fyrir sænska grunnskóla.* <http://www3.skolverket.se/ki03/info.aspx?infotyp=34&skolform=11&sprak=sv&id=0&ar=0910>. (Sótt 26. október 2009.)